

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 310 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIIIP-988(2)**

2018 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2018 m. birželio 13 d. sprendimo Nr. SV-S-782 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 1 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIIIP-988(2) (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje sankcijos nėra diferencijuojamos pagal kvalifikuojančias (sunkinančias) aplinkybes (veikimas grupėje, viešas smurto demonstravimas ar informacijos apie įvykdytus žiaurius veiksmus ir jų pasekmes sklaida, skatinimas kitus asmenis kartoti įvykdytą žiaurų elgesį ar ketinimo pačiam tęsti tokius veiksmus viešinimas), todėl Įstatymo projektu siūloma šį straipsnį papildyti nauja kvalifikuota nusikaltimo sudėtimi. Pažymėtina, kad Įstatymo projekto aiškinamajame rašte pateikti argumentai nėra pagrįsti – nors išvardytos aplinkybės nėra nurodytos Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio dispozicijoje ir sankcijoje, teismas į jas atsižvelgia taikydamas Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies normas. Taigi, Įstatymo projektu siūlomos nuostatos yra perteklinės, nes ir galiojančios Baudžiamojo kodekso nuostatos leidžia pasiekti iš esmės tą patį rezultatą. Pavyzdžiui, nusikalstamos veikos padarymas bendrininkų ar organizuotoje grupėje arba dėl chuliganiškų paskatų, arba kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo yra baudžiamąją atsakomybę sunkinančios aplinkybės, nustatytos Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje. Nusikalstamų veiksmų padarymas vaikų akivaizdoje, taip pat nusikalstamos veikos filmavimas, fotografavimas tai matant nukentėjusiam asmeniui teismų praktikoje pripažįstamas visuomenės rimtį ir tvarką sutrikdžiusiais veiksmais arba požymiu, rodančiu kaltininko chuliganiškas paskatas arba itin žiaurų ar kankinantį nusikaltimo pobūdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys bylose Nr. 2K-122/2008, 2K-347/2012; Lietuvos apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-134/2012; Kauno apygardos teismo nuosprendis byloje Nr. 1A-511-493/2015). Įžūlūs veiksmai arba piktybiškas tyčiojimasis viešojoje vietoje, kai tuo demonstruojama nepagarba aplinkiniams ar aplinkai ir sutrikdoma visuomenės rimtis ar tvarka, yra Baudžiamojo kodekso 284 straipsnyje numatytas sunkesnis nusikaltimas – viešosios tvarkos pažeidimas, kuris kvalifikuojamas savarankiškai arba kaip nusikaltimų sutaptis su Baudžiamojo kodekso 310 straipsniu.

Veiksmai, kuriuos kaltininkas atlieka po nusikaltimo padarymo, pavyzdžiui, atliktų nusikalstamų veiksmų viešinimas arba teigiamas šių veiksmų vertinimas, arba ketinimo juos tęsti viešas išreiškimas, jeigu tai savaime nesudaro Baudžiamojo kodekso 284 straipsnyje numatyto nusikaltimo – viešosios tvarkos pažeidimo, nepatenka į žiauraus elgesio su gyvūnais nusikaltimo sudėtį, todėl negali būti pripažįstami nusikaltimą kvalifikuojančiu požymiu. Kita vertus, tai yra duomenys, kurie leidžia spręsti apie kaltininko asmenybę ir individualizuoti bausmę. Kaltininko asmenybė, atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių buvimas yra vieni iš Baudžiamojo kodekso 54 straipsnyje nustatytų bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų, į kuriuos teismas atsižvelgia skirdamas bausmę kaltininkui ir individualizuodamas jo atsakomybę Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio sankcijoje numatytose ribose. Teismas, vadovaudamasis Baudžiamojo kodekso 61 straipsnio 2 dalimi, įvertina atsakomybę lengvinančias ir (ar) sunkinančias aplinkybes, jų kiekį, pobūdį ir tarpusavio santykį, taip pat kaltininko asmenybę ir kitas Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes ir motyvuotai parenka švelnesnę ar griežtesnę bausmės rūšį, taip pat skiriamos bausmės dydį, skaičiuodamas nuo jos vidurkio.

2. Įstatymo projektu siūloma griežtinti sankcijas už Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje nustatytą veiką ir esant kvalifikuojančių požymių kaltininką bausti laisvės atėmimu nuo šešių mėnesių iki dvejų metų. Pažymėtina, kad nusikalstamų veikų baudžiamumas, bausmių rūšys ir dydžiai turi būti nustatomi išsamiai įvertinus nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Nustatant nusikalstamų veikų baudžiamumą, turėtų būti laikomasi racionalumo ir proporcingumo principų, taip pat siekiama baudžiamųjų sankcijų tarpusavio darnos baudžiamajame įstatyme. Būtent proporcingumo reikalavimas yra laikomas *ultima ratio* principo konstituciniu pagrindu, reikalaujančiu, kad intervencija į žmogaus teises šiuo aspektu būtų minimali. Proporcingumo principo svarba kuriant baudžiamuosius įstatymus akcentuojama ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje: „įtvirtintos bausmės neturi būti griežtesnės negu reikia, jog padaręs nusikaltimą asmuo pasitaisytų, t. y. ateityje nebusikalstų“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“), o „už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“).

Pažymėtina, kad Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje nustatyta nusikalstama veika priskiriama nesunkių nusikaltimų kategorijai. Už nesunkius nusikaltimus Baudžiamasis kodeksas iš esmės visais atvejais nustato ne tik laisvės atėmimo, bet ir kitas alternatyvias bausmes, o teismų praktikoje realus laisvės atėmimas už nesunkius nusikaltimus taikomas išimtiniais atvejais. Atsižvelgiant į tai, įstatymo projektu siūloma laisvės atėmimo nuo šešių

mėnesių iki dvejų metų sankcija neatitiktų Baudžiamajame kodekse nustatytos sankcijų rūšių ir dydžių konstravimo sistemos, taip pat užkirstų kelią teismui individualizuoti kaltininko baudžiamąją atsakomybę. Be to, siūloma nuostata taptų nesuderinama su Baudžiamojo kodekso 55 straipsniu, kuris nustato, kad asmeniui, pirmą kartą teisiamam už neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismas paprastai skiria su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes.

Pažymėtina, kad siekiant užkirsti kelią nusikalstamosioms veikoms ne mažiau svarbi priemonė – baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principo tinkamas įgyvendinimas. Kovoiant su nusikalstamosiomis veikomis pirmiausia būtina įvairiomis priemonėmis siekti, kad kuo dažniau ir efektyviau tokios nusikalstamos veikos būtų atskleidžiamos, o jas padarę asmenys deramai nubausti. Ne bausmės griežtumas, o atsakomybės neišvengiamumas yra pagrindinė nusikalstamumo kontrolės priemonė.

3. Įstatymo projektu siūloma Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio sankcijoje nustatyti naują poveikio priemonę – įpareigojimą dalyvauti elgesio pataisos programoje (toliau – įpareigojimas). Pažymėtina, kad šis siūlymas neatitinka baudžiamojo įstatymo normų sistemos, nes Įstatymo projektu nėra siūlomi Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies pakeitimai, o galiojančios teisės normos to nenustato. Įpareigojimas nėra minimas nei Baudžiamojo kodekso 42 straipsnyje, kuriame pateikiamas fiziniams asmenims taikomų bausmių sąrašas, nei Baudžiamojo kodekso 67 straipsnyje, kuriame pateikiamas baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas. Toks įpareigojimas yra paminėtas tik Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje tarp nuteistajam skiriamų pareigų, atidedant jam paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą, tačiau baudžiamasis įstatymas nenumato galimybės skirti įpareigojimą kaip tiesioginę pasekmę už nusikalstamos veikos padarymą. Taigi lieka neaišku, kokiai poveikio priemonių kategorijai būtų priskiriamas įpareigojimas – bausmėms, baudžiamojo poveikio priemonėms ar kitokioms priemonėms. Dėl šių priežasčių lieka neaiškūs ir nereglamentuoti įpareigojimo skyrimo pagrindai ir skyrimo tvarka, įpareigojimo bendrinimo su kitomis bausmėmis ar poveikio priemonėmis klausimai, įpareigojimo nevykdymo pasekmės, įpareigojimo pakeitimo kita priemone galimybės. Taip pat pažymėtina, kad nors Įstatymo projektu siūloma įpareigojimą skirti kartu su bausme, tačiau Baudžiamojo kodekso 42 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad asmeniui, padariusiam vieną nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, gali būti skiriama tik viena bausmė. Kartu su bausme asmeniui gali būti paskirtos tik kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės, tačiau jos turi būti išvardytos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnyje, o Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio sankcijoje jos nenurodomas.

Be šių sisteminio pobūdžio neatitikimų, taip pat pažymėtina, kad ir dabar galiojančios baudžiamojo įstatymo nuostatos tam tikrais atvejais ir tvarka leidžia skirti įpareigojimą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Kaip minėta, reali laisvės atėmimo bausmė už nesunkius nusikaltimus teismų praktikoje taikoma retai, tad teismas, paskyręs laisvės atėmimo bausmę, gali Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje nustatyta tvarka atidėti paskirtos bausmės vykdymą ir paskirti nuteistajam baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) pareigų, įskaitant pareigą dalyvauti elgesio pataisos programoje. Be to, nors Įstatymo projektu tai nėra siūloma, tačiau Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio sankciją papildžius alternatyvia bausme – laisvės

apribojimu – teismas nuteistajam galėtų skirti Baudžiamojo kodekso 48 straipsnio 5 ir 6 dalyse nurodytus draudimus ar įpareigojimus, o jo ar kitų baudžiamojo proceso dalyvių prašymu teismas galėtų paskirti ir kitus baudžiamajame įstatyme nenumatytus draudimus ar įpareigojimus, įskaitant pareigą dalyvauti elgesio pataisos programoje, jeigu, teismo nuomone, tai darytų teigiamą įtaką jo elgesiui.

4. Įstatymo projektu siūloma iš Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio sankcijos išbraukti viešųjų darbų bausmės alternatyvą. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad viešieji darbai kaip bausmė už smurtinį nusikaltimą, lydimą kvalifikuojančių aplinkybių, liudijančių ypatingą cinizmą ir (ar) didžiavimąsi smurtiniais veiksmais prieš bejėgišką gyvą būtybę, nėra tinkama sankcija – nei kaip adekvati bausmė, nei kaip efektyvi elgesio keitimo priemonė; dėl to ne sykį viešojoje erdvėje pasisakė viešaisiais darbais nuteistus asmenis priimančios įstaigos (pavyzdžiui, negalią turinčių asmenų socialinės globos namai) ir išreiškė nerimą bei susirūpinimą, kai už smurtinį elgesį asmenys baudžiami darbu, apimančiu tiesioginį kontaktą su pažeidžiamais asmenimis. Pažymėtina, kad viešųjų darbų formos nėra ribojamos įstatymu ir nebūtinai šis darbas apima tiesioginį kontaktą su pažeidžiamais asmenimis. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 39 straipsnio 2 dalimi, viešųjų darbų atlikimo vietą ir darbą parenka bausmę vykdanti institucija pagal sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar kitų valstybės ar savivaldybių institucijų, nevyriausybinų organizacijų paraiškas. Darbas parenkamas atsižvelgiant, kiek tai įmanoma, į nuteistojo specialybę ar profesiją, gyvenamąją vietą ir nuteistojo pageidavimą. Galima sutikti, kad viešųjų darbų bausmė yra riboto poveikio, tačiau ji turi ir daug privalumų – pirmiausia paminėtina galimybė nuteistajam savo darbu atitaisyti skriaudą visuomenei ir prisidėti prie jos gerovės. Pažymėtina, kad baudžiamasis įstatymas būtent teismui patiki baudžiamosios atsakomybės individualizavimo ir bausmės parinkimo funkciją. Teismas skiria bausmę pagal Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją laikydamasis Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų. Galiojančio Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio sankcijoje numatytas platus galimų bausmių sąrašas, kuris teismui leidžia kiekvienoje konkrečioje byloje parinkti tinkamiausią bausmę kaltininkui. Išbraukus viešųjų darbų bausmę iš šio sąrašo, teismo galimybės individualizuoti bausmę kaltininkui būtų nepagrįstai apribotos.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras

Teisingumo ministerijos
Administracinės ir baudžiamosios
justicijos departamento direktorė

Simona Mešonienė

2018-06-25

Teisės sistemos departamentas
Teisės sistemos vystymo skyrius
Patarėja

Aukšė Rubešs

2018-06-27

Etina Jankienė
2018 06 27